

УДК 614.7+504.054

НОВІ ПІДХОДИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ В ЗВ'ЯЗКУ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ ПРИРОДООХОРОННИХ ДИРЕКТИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Л.І. Повякель, кандидат біол. наук, С.В. Сноз, кандидат біол. наук,
Л.М. Смердова, кандидат біол. наук, В.Є. Кривенчук, доктор фарм. наук

ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України», м. Київ

РЕЗЮМЕ. У 2014 році Україною було підписано Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, у рамках якої Україна взяла на себе ряд зобов'язань, у тому числі й тих, що стосуються реалізації вимог 29 природоохоронних джерел права ЄС (26 Директив та трьох Регламентів), зафіксованих у Додатку ХХХ до глави 6 «Навколишнє природне середовище». Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони, відкриває широкі можливості та створює нові стандарти у різних сферах суспільного життя, включаючи й охорону довкілля та поводження з відходами. Стаття присвячена розгляду ключових природоохоронних Директив ЄС, які підлягають першочерговій імплементації до законодавства України. Зроблено висновок, що законодавча база про відходи в Україні потребує значної модифікації та вдосконалення. Для забезпечення ефективного управління поводження з відходами в Україні, запобігання при цьому їхньому негативному впливові на здоров'я людей і навколишнє середовище необхідно враховувати при розробці та впровадженні нормативних документів наступні аспекти: джерела утворення відходів, розділення і сегрегацію джерел забруднення, ідентифікацію і класифікацію за ступенем небезпеки. Ключові слова: відходи, Директиви ЄС, імплементація, законодавство України.

Однією з найважливіших глобальних проблем людства стала протидія забрудненню довкілля відходами виробництва та споживання. Ця проблема має світовий, національний та регіональний вимір [1].

Законодавча база про відходи в Україні потребує значної модифікації. У зв'язку із проведенням вдосконалення законодавства у сфері поводження з відходами завданням нашої держави є безпосередня інтеграція Директив ЄС до національного законодавства.

У вересні 2014 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 847-р було затверджено план заходів з імплементації Директив ЄС [2]. Цим планом визначено, що до грудня 2017 р. мають бути розроблені та подані на розгляд Кабінету Міністрів України проекти нормативно-правових актів з метою імплементації положень Директив, що містяться у Додатку до Угоди.

Враховуючи обсяги та змістовне наповнення необхідних змін, визначено найоптимальніші шляхи імплементації вимог Директив у національне законодавство: внесення змін до Закону України «Про відходи», Технічний регламент «Про захоронення відходів», розробка закону про відходи видобувної промисловості.

Крім зазначених документів, необхідно також замінити діючий класифікатор відходів ДК-005-96 на Перелік відходів (гармонізований з європейським List of Waste); переглянути ДСанПіН 2.2.7.029-99 «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення», діючі ДБН В.2.4-4:2010 «Полігони зі знешкодження та захоронення токсичних відходів» та ДБН В.2.4-2-2005 «Проектування. Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування». Також необхідно встановити порядок розроблення і затвердження планів управління відходами видобувної промисловості; порядок запровадження фінансових гарантій та формування тарифів за послуги із захоронення відходів; нову базу екологічного податку на розміщення відходів [3].

Секторальні питання співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища в Угоді закріплено у Главі 6, яка так і називається «Навколишнє природне середовище» Розділ V «Економічне та галузеве співробітництво».

Для України в галузі довкілля впровадження законодавства ЄС відбувається в межах восьми секторів. Загалом воно регламентується 29 джерелами права — Директивами та Регламентами ЄС у цій сфері, що встановлюють загальні правила та стандарти, які повинні бути перенесені до внутрішньодержавного

права. На відміну від сучасного природоохоронного законодавства України, яке у багатьох аспектах є декларативним, джерела права ЄС визначають кількісні та якісні результати, яких треба досягти кожній країні протягом визначеного періоду часу. Особливістю Директив ЄС є те, що держави повинні адаптувати своє законодавство для досягнення цілей, визначених Директивами, але при цьому самі визначають методи їх досягнення.

У Додатку ХХХ Угоди про асоціацію виділені наступні сектори: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики в інші галузеві політики; якість атмосферного повітря; управління відходами та ресурсами; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; охорона природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміна клімату та захист озонового шару; генетично модифіковані організми.

Право у сфері управління відходами (та їх окремими потоками) представлено в ЄС більше ніж десятьма директивами. З них у список Угоди про асоціацію ввійшли:

- Директива 2008/98/ЄС про відходи (рамкова);
- Директива 1999/31/ЄС про захоронення відходів;
- Директива 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості.

Право і екологічна політика ЄС виходить із завдань запобігання утворення відходів, сприяння повторному використанню, вторинній переробці та відновленню відходів з метою зменшення їхнього впливу на навколишнє природне середовище. Пріоритетною метою при цьому постає перетворення відходів на ресурси і зниження обсягів їх утворення.

Вітчизняне законодавство у цій сфері, незважаючи на досить розвинену нормативно-правову базу, не повністю або лише частково відповідає вимогам ЄС. Відтак імплементація зазначених директив пов'язана із значними змінами і доповненнями в правовому полі. Передусім Україна стоїть перед необхідністю переходу на нову концептуальну основу, в рамках якої пріоритетні цілі поводження з відходами забезпечуватимуть рух у напрямку «кругової» економіки з каскадним використанням ресурсів і мінімізацією обсягів залишкових продуктів. Строк впровадження зазначених вище трьох директив за різними їх положеннями становить від 2-х до 5-6-и років [3].

Директива 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи запроваджує заходи із захисту довкілля та здоров'я людей шляхом попередження або зниження негативних впливів

виробництва й поводження з відходами, а також зменшення загальних наслідків використання ресурсів та підвищення ефективності такого використання [4].

Директива ставить досить амбітну мету — наближення Європейського Союзу до «суспільства рециклінгу». Вона надає пріоритет заходам з рециклінгу, заохочує роздільне збирання відходів та повторне використання продуктів. Директива встановлює критерії віднесення відходів до категорії побічних продуктів і процедури, за якими настає кінець статусу відходів (коли відходи більше не вважаються відходами).

До базових орієнтирів, які встановлюються Директивою 2008/98/ЄС, відносяться такі:

- інтеграція завдань захисту довкілля та здоров'я людей із заходами по максимальному використанню ресурсного потенціалу відходів;
- встановлення ієрархії пріоритетів щодо поводження з відходами:
  - а) запобігання (утворенню);
  - б) підготовка до повторного використання;
  - в) рециклінг (перероблення);
  - г) інша утилізація, зокрема енергетичне відновлення;
  - д) видалення (захоронення).
- регламентація порядку віднесення відходів до категорії небезпечних (встановлюються відповідні критерії);
- запровадження принципу розширеної відповідальності виробника;
- вимоги до планування управління відходами;

Мають бути розроблені плани управління відходами з урахуванням ієрархії відходів, ступеня небезпеки для здоров'я людини та довкілля, а також принципів самодостатності та наближеності. Директивою регламентовано зміст планів, які повинні охоплювати всі види відходів та всю територію країни.

Необхідно також запровадити програми запобігання утворенню відходів. Вони повинні бути інтегровані до планів управління відходами чи до інших екологічних програм. Мають бути визначені кількісні та якісні критерії для заходів із запобігання утворенню відходів. Додаток IV до Директиви про відходи містить приклади заходів із запобігання утворенню відходів на стадії їх утворення, а також при виробництві та споживанні продукції.

— ведення реєстрів.

Передбачається створення і ведення публічних реєстрів суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами — операторів їхньої утилізації та видалення, дилерів та посередників, перевізників. Це має сприяти більшій відкритості сфери поводження з відхо-

дами та розширенню можливостей контролю з боку громадськості.

Метою Директиви 1999/31/ЄС (Директива Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) 1882/2003) є зменшення негативного впливу на довкілля та небезпеки для здоров'я людей, що може виникати протягом усього часу існування об'єкту захоронення відходів [5].

Директива базується на таких ключових орієнтирах.

Попередження чи зменшення шкідливих наслідків захоронення відходів для довкілля і ризику для здоров'я людини.

Для попередження викидів парникових газів та надходження токсичних фільтратів у поверхневі й підземні води Директива вимагає вживати заходи щодо зменшення захоронення органічних відходів та встановлює низку технічних вимог: уловлювання полігонного газу та його спалювання, ущільнення дна полігону і покриття плівкою, збирання фільтрату на дні полігону, його виведення та оброблення, щоденне покриття заборонених відходів шаром ґрунту тощо.

Директивою встановлюється жорстка вимога щодо дозволу для функціонування лише для тих місць захоронення, які відповідають визначеним Директивою вимогам. Всі інші полігони мають бути закриті й рекультивовані. Подальше функціонування дозволяється лише для тих полігонів, для яких розроблення плану їх приведення у відповідність до вимог встановлених Директивою є економічно доцільним.

Станом на 1.01.2014 року за даними Мінрегіону в Україні налічується близько 6682 полігонів та сміттєзвалищ. З них 21,2 % – не відповідають нормам екобезпеки відповідно до національного законодавства та 14,6 % – перевантажені. Отже, формально безпечних полігонів близько 64,2 %. За експертними оцінками кількість функціонуючих нині полігонів, що відповідають вимогам Директиви, не перевищує 5 %.

В Україні сьогодні наявні значні розбіжності з європейськими стандартами й нормами, зокрема відсутня й вищезазначена градація полігонів. У першу чергу, це пов'язано з невідповідністю класифікації самих відходів за категоріями небезпечності. Ця розбіжність позбавляє можливості визначити ступінь відповідності ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування» вимогам Директиви 1999/31/ЄС.

У рамках імплементації цього положення Україна має спочатку перейти на нову класифікацію відходів та власне самих полігонів, а також класифікувати функціонуючі полігони відповідно до прийнятої градації, оскільки висувуються диференційовані вимоги до полігонів різних класів.

Підготовка національної стратегії щодо зменшення кількості відходів, які спрямовуються на полігони та біологічно розкладаються, включає:

Зменшення захоронення відходів. Кожна країна зобов'язана зменшувати кількість відходів, що вивозяться на полігони, шляхом попередження утворення відходів, їх перероблення та утилізації, а також використання відновленої сировини чи енергії, що має призводити до збереження природних ресурсів і запобігання неекономічного використання земель.

Директивою наголошується, аби заходи щодо зменшення захоронення відходів, які біологічно розкладаються, були успішними, необхідно одночасно заохочувати роздільний збір таких відходів. З метою зменшення цих відходів держави-члени повинні розробити національну стратегію щодо зменшення спрямування на полігони відходів, що біологічно розкладаються.

Посилення фінансових гарантій. Директива закликає держави-члени до впровадження відповідальності оператора полігонів у вигляді фінансової гарантії з метою забезпечення виконання всіх зобов'язань, що випливають з дозволу. Йдеться про врахування у платі за захоронення відходів усіх витрат, пов'язаних зі створенням і експлуатацією місць захоронення відходів, а також з очікуваними витратами на їх закриття, у тому числі витратами, необхідними для подальшого догляду за полігоном протягом наступних 30 років.

Існуюча сьогодні в Україні процедура встановлення тарифів на захоронення відходів не відповідає вимогам, встановленим Директивою, а їх розміри залишаються низькими й неспівставними з іншими країнами. За даними Мінрегіону, середній тариф на захоронення твердих побутових відходів (ТПВ) у 2013 р. становив 12,1 грн./м³ (48,4 грн./т або 3,05 €/т). Для порівняння: середній тариф на розміщення ТПВ на полігоні у Австрії становить 70 €/т, Польщі — 50 €/т, Литві — 16 €/т, Латвії — 30 €/т, Естонії — 50 €/т. При цьому в Україні зростання тарифів вже протягом багатьох років штучно стримується через небажання місцевих органів влади збільшувати розміри плати за комунальні послуги. Наслідком такої практики є те, що в Україні 96,8 % ТПВ захоплюється на полігонах. У той же час, високі

розміри тарифів за кордоном роблять не вигідним захоронення відходів на полігонах й мотивують власників відходів до їх перероблення й утилізації [6].

Директива встановлює класи місць розміщення відходів.

- місця захоронення відходів, що не є небезпечними (до відходів, що не є небезпечними віднесено всі відходи окрім небезпечних), у т.ч.: муніципальних (побутових) відходів; безпечних відходів будь-якого іншого походження; стійких та хімічно неактивних небезпечних відходів (наприклад, затверділих, засклянілих);
- місця захоронення для небезпечних відходів (відповідно до європейського законодавства небезпечними вважаються відходи, які мають небезпечні властивості, визначені у додатку III до Директиви 2008/98/ЄС про відходи (Рамкової));
- місця захоронення для інертних відходів (до інертних відходів належать такі, які не зазнають жодних фізичних, хімічних чи біологічних змін та трансформацій, зокрема не розкладаються, не горять, не здійснюють негативного впливу на інші предмети, з якими вони вступають в контакт, та на довкілля й здоров'я людини).

Директивою визначаються типи відходів, що не допускаються до захоронення на полігонах:

- відходи, що біологічно розкладаються;
- рідкі відходи;
- відходи, які в умовах захоронення є вибухо-небезпечними, їдкими, окислювальними, легкозаймистими або займистими;
- медичні та інші клінічні відходи, що виникають у результаті діяльності медичних та ветеринарних установ та є інфікованими тощо.

Директивою встановлюються процедури прийняття відходів на полігони, які більш детально визначені у Рішенні 2003/33/ЄС від 19 грудня 2002 року «Про встановлення критеріїв та процедур для прийняття відходів для захоронення відповідно до статті 16 та Додатку II до Директиви 1999/31/ЄС».

Забороняється розбавлення чи змішування відходів виключно з метою досягнення відповідності дозволеням для захоронення відходам.

На реалізацію всіх вищезазначених положень Україні надається 6 років. Однак, у додатку до Угоди також визначено, що положення Директиви застосовуються одразу для нових полігонів, які вводяться в експлуатацію після підписання Угоди. Тобто полігони, які будуються і які почали б функціонувати після червня 2014 року, вже мають відповідати євро-

пейським вимогам до полігонів. Але на даному етапі ще мало ймовірно через відсутність багатьох вимог в українському законодавстві [7].

Етап, що стосується практичного впровадження (імплементатії) вимог Директиви, є високозатратним і має виконуватись через визначені державою інструменти та механізми досягнення визначених у Директиві цільових показників та завдань. Саме на цьому етапі для України актуалізуються питання закриття й рекультиватії полігонів, що не відповідають вимогам ЄС, будівництво нових полігонів, вимоги щодо прийняття на полігони відходів лише після їхнього попереднього оброблення (що вимагатиме будівництва відповідних об'єктів інфраструктури); створення потужностей для виконання цільових показників стосовно зменшення спрямування на полігони відходів, що біологічно розкладаються, та багато інших питань. Терміни для повної імплементатії положень Директиви для України не встановлені, але слід орієнтуватись на часові рамки, що додатково визначатимуться відповідно до балансу потреб та економічних можливостей.

На етапі повної імплементатії одним з найвитратніших завдань є приведення у відповідність діючих полігонів або їхнє закриття. В Україні лише декілька полігонів, які за екологічними показниками наближаються до європейських.

Відрізняє Україну від інших європейських країн також занадто велика кількість полігонів. Це пов'язано з низкою факторів, а саме: відсутністю у державі розвинутої інфраструктури у сфері поводження з ТПВ; з низкою вартістю будівництва полігонів (порівняно з європейськими стандартами при дотриманні всіх норм та вимог); з низькими розмірами тарифів за розміщення ТПВ (що є дестимулятором для зменшення обсягів спрямування відходів на полігони); з низьким рівнем контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства (що дозволяє існування полігонів-сміттєзвалищ, які не відповідають нормам екобезпеки). Якщо співставити нашу державу та країни, у яких на захоронення спрямовуються приблизно ті ж самі обсяги ТПВ, що й в Україні, то побачимо, що в Іспанії 13 725 тис. т ТПВ захоронюються на 207 полігонах, в Італії 12 808 тис.т — на 303 полігонах, у Великобританії 10 944 тис.т — на 342 полігонах. Це є свідченням того, що у цих країнах функціонують переважно полігони зі значною потужністю, а стан поводження з відходами в європейських країнах — це наслідок значних багаторічних зусиль і продуманої виваженої екологічної політики та рішучих дій.

Шлях, який ще має подолати Україна, вже пройшли багато країн Центральної та Східної Європи. Зокрема Литва, яка вступила до ЄС у 2004 році, мала виконати завдання щодо полігонів відходів за європейськими канонами. Починаючи з 2009 року, у державі була впроваджена офіційна заборона захоронення відходів на полігонах, що не відповідали європейським вимогам. Станом на початок 2013 року було закрито й рекультивовано 800 старих полігонів і побудовано 10 нових регіональних полігонів ТПВ (відповідно за класифікацією ЄС — полігони для безпечних відходів), які повністю відповідають європейським вимогам.

У Чехії з початку 90-х рр. було закрито понад 8 000 полігонів, які не відповідали нормативам ЄС, і на початок 2013 року функціонує біля 157 полігонів для безпечних відходів.

В Естонії, починаючи з 2001 року кількість полігонів поступово знизилась, спочатку з 150 до 30 одиниць, а потім (після 2009 року) до шести регіональних полігонів для безпечних відходів на всю країну.

Всі вищезазначені заходи потребують значних витрат, а реальна ситуація із фінансуванням сектору поводження з ТПВ в Україні позбавлена оптимістичних прогнозів. До того ж значною мірою обсяг витрат залежатиме від обраних конкретних технологічних рішень як стосовно методів перероблення ТПВ, так і щодо підходів до будівництва нових полігонів (зокрема, створення регіональних об'єктів). Але необхідно усвідомлювати, що всі зміни мають запроваджуватися поступово, із залученням зусиль як органів влади й приватного сектору, так і власне мешканців. А за наявності чітких планів та програми заходів можливим стає додаткове залучення іноземних коштів на реалізацію конкретних інвестиційних проєктів.

Директива про управління відходами видобувної промисловості (Директива 2006/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2006 року про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви 2004/35/ЄС)

Відходи видобувної промисловості становлять в Україні домінуючу частину всіх відходів (близько 74,7 %). Разом з пустою породою від днопоглиблювальних робіт такі відходи складають 86,6 % від загального обсягу утворення відходів в Україні. Обсяг їх утворення у 2013 році перевищив 379,3 млн.т, і це найбільший серед європейських країн показник.

Директива 2006/21/ЄС охоплює питання управління відходами, що утворюються в результаті розвідувальних робіт, видобутку, оброблення і зберігання мінеральних ресурсів

та розробки кар'єрів. Основною метою Директиви 2006/21/ЄС є максимально можливе попередження та мінімізація будь-якого негативного впливу на навколишнє природне середовище та ризиків для здоров'я людини, що можуть виникати в результаті управління відходами видобувної промисловості [8]. До ключових положень Директиви 2006/21/ЄС відносяться:

1. Класифікація об'єктів/місць розміщення відходів видобувної промисловості (О/МРВВ), яка має здійснюватись у відповідності до критеріїв, визначених Додатком III до Директиви (порядок віднесення О/МРВВ до категорії А — підвищеної небезпеки). До основних із них належать: можливість (вірогідність) настання значної аварії внаслідок неправильних дій на всіх стадіях функціонування О/МРВВ (враховуючи масштаби можливого впливу внаслідок їх настання), вміст небезпечних відходів та речовин й препаратів. За результатами класифікації О/МРВВ до них встановлюються диференційовані вимоги. Для О/МРВВ категорії А вводяться вимоги стосовно попередження значних аварій та інформування.
2. Впровадження дозвільної системи для об'єктів/місць розміщення відходів видобувної промисловості (О/МРВВ), порядку подачі заявок на отримання дозволу й основних вимог до них. Відповідно до цієї статті функціонування О/МРВВ дозволяється лише за наявності дозволу, виданого уповноваженим органом. Серед переліку документів, що додаються до заявки на отримання дозволу, — розроблений план управління відходами видобувної промисловості.
3. Обов'язкове складання операторами О/МРВВ планів управління відходами, які мають переглядатись кожні п'ять років. Плани управління відходами повинні охоплювати всі стадії — від проєктування та робіт, при яких вони утворюються, до їх остаточного розміщення чи видалення з урахуванням можливих змін, спричинених розміщенням відходів.

Основні вимоги до змісту планів управління відходами:

- характеристика відходів відповідно до Додатку II до Директиви 2006/21/ЄС (що, серед іншого, вимагає їх ідентифікації відповідно до Європейського переліку відходів List of waste);
- оціночний обсяг генерування відходів та операцій, в результаті яких вони утворюються;
- можливий негативний вплив від розміщення відходів та заходів щодо його попередження й мінімізації;

- заходи з контролю й моніторингу, план закриття О/МРВВ (у т.ч. рекультивацию, процедури після закриття, а також заходи із попередження погіршення стану довкілля).
- класифікування О/МРВВ. Якщо О/МРВВ відноситься до категорії А, то план управління відходами має додатково містити: документи про підтвердження проведення політики із попередження значних аварій, систему управління безпекою для реалізації зазначеної політики та внутрішній план дій у разі настання аварій.

4. Встановлення вимог до:

- дотримання належного стану гірничих виймань;
- будівництва та управління О/МРВВ.
- закриття та процедур, що мають здійснюватись після закриття О/МРВВ (на оператора покладається відповідальність за обслуговування, моніторинг, контроль та вжиття коригуючих заходів на стадії після закриття О/МРВВ протягом терміну, який визначається уповноваженим органом).
- операторів щодо попередження погіршення стану водних ресурсів, забруднення атмосферного повітря та ґрунтів;
- обов'язкового здійснення перевірок уповноваженими органами на етапі до початку робіт із розміщення відходів та з регулярною періодичністю після цього, включаючи фазу після закриття О/МРВВ.

5. З метою створення фондів фінансування заходів з рекультивации ґрунтів, що зазнали впливу О/МРВВ, та гарантування виконання оператором всіх зобов'язань, зазначених у дозволі, зокрема стосовно фази після закриття (післяексплуатаційної), передбачається введення фінансових гарантій.

6. Передбачено впровадження відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу внаслідок неналежного управління відходами видобувної промисловості, а також закріплено вимоги щодо встановлення правил накладання штрафних санкцій та забезпечення їхньої ефективності, пропорційності та переконливості.

7. Запровадження процедури інвентаризації закритих О/МРВВ. Мають складатись та періодично оновлюватись переліки закритих О/МРВВ, у тому числі покинутих, які розташовані на території держави та можуть спричинити у коротко- або довгостроковій перспективі негативний вплив на довкілля або становити загрозу для здоров'я людини. Цей перелік має бути доступний громадськості.

Для інертних та інших безпечних відходів Директивою передбачено низку послаблень, які стосуються окремих аспектів дозвільної

системи, інформування громадськості, робіт по закриттю О/МРВВ тощо.

Реалізація зазначених заходів за цими Директивами має супроводжуватись відповідним інформаційно-просвітницьким забезпеченням, що передбачає проведення комплексу семінарів для співробітників компетентних і контролюючих органів, а також операторів місць захоронення відходів та інших зацікавлених осіб.

Термін впровадження зазначених трьох директив за різними їх положеннями становить від двох до п'яти-шести років. Доцільно також зазначити, що європейські країни вже пройшли шлях, на який тільки стала Україна. Ці країни напрацювали ряд керівних документів з розроблення планів управління, інвентаризації покинутих місць розміщення відходів видобувної промисловості, порядку прийняття відходів на полігони, трактування термінів у сфері поводження з відходами та інші документи, якими може скористатись Україна в процесі апроксимації.

На даний час не існує затвердженої у встановленому порядку методології віднесення відходів до категорій небезпеки. Дію ДСанПіН 2.2.7.029-99 «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення» тимчасово призупинено, а ратифікована Україною Базельська конвенція про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням (1989 р.) та Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року №1120 встановлюють лише вимоги до транскордонного перевезення.

Тому потребує якнайшвидшого затвердження Національний перелік відходів максимально гармонізований із європейським List of Waste та методика віднесення відходів до класів небезпеки з урахуванням вимог Директиви 91/689/ЄЕС, Рішення Єврокомісії 2000/532/ЄС та Регламенту ЄС 1272/2008 [9, 10].

У відповідності до статті 2 Рішення Єврокомісії 2000/532/ЄС до небезпечних відходів відносять відходи, які мають такі властивості:

- температура займання менша або рівна 55 °С;
- вміст одного або більше компонентів, класифікованих як сильнодіючі отруйні (токсичні) речовини, перевищує 0,1 %;
- вміст одного або більше компонентів, класифікованих як токсичні речовини, перевищує 3,0 %;
- вміст одного або більше компонентів, класифікованих як небезпечні речовини, перевищує 25,0 %;

- вміст одного або більше їдких компонентів, класифікованих символом R35, перевищує 1,0 %;
- вміст одного або більше їдких компонентів, класифікованих символом R34, перевищує 5,0 %;
- вміст одного або більше подразнюючих компонентів, класифікованих символом R41, перевищує 10,0 %;
- вміст одного або більше подразнюючих компонентів, класифікованих символом R36, R37, R38 перевищує 20,0 %;
- вміст одного компоненту, відомого як канцероген класу 1 або 2, перевищує 0,1 %;
- вміст одного компоненту, відомого як канцероген класу 3, перевищує 1,0 %;
- вміст одного компоненту, який проявляє репродуктивну токсичність класу 1 або 2 та класифікований символом R60, R61, перевищує 0,5 %;
- вміст одного компоненту, який проявляє репродуктивну токсичність класу 3 та класифікований символом R62, R63, перевищує 5,0 %;
- вміст одного мутагенного компоненту класу 1 або 2 та класифікованого символом R46, перевищує 0,1 %;
- вміст одного мутагенного компоненту класу 3 та класифікованого символом R40, перевищує 1,0 %;

Згідно з Додатком 3 до Директиви 91/689/ЄЕС при оцінці небезпеки відходів також слід враховувати такі їхні властивості: як вибухо- та вогнебезпечність, здатність виділяти вогнебезпечні гази при взаємодії з водою, окислювальну здатність, інфікованість збудниками небезпечних хвороб людини або інших живих організмів, здатність виділяти токсичні гази при контакті з повітрям чи водою, здатність якимось чином після видалення утворювати інші матеріали, екотоксичність. У додатку II до Директиви 91/689/ЄЕС перераховані хімічні сполуки, наявність яких у відходах перетворює останні в небезпечні. Але при цьому слід враховувати як їхню концентрацію, так і вид небезпечного впливу (токсичність, подразнююча дія, канцерогенність і т.п.) [11]. Гармонізований перелік хімічних речовин із зазначенням їх класифікації та маркування приведені в таблиці 3.1 додатку VI «Гармонізована класифікація та маркування відомих небезпечних речовин» до Регламенту ЄС 1272/2008 від 16.12.2008 р. «Щодо класифікації, маркування та пакування хімічних речовин та сумішей».

Враховуючи все вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

1. Для забезпечення ефективного управління поводження з відходами в Україні, попередження при цьому їхнього негативного впливу на здоров'я людей і довкілля необхідно враховувати сучасні рекомендації трьох директив, які підлягають імплементації згідно з підписаною Україною Угоди про асоціацію з ЄС:

- Директива 2008/98/ЄС впровадить способи захисту навколишнього середовища і здоров'я людини шляхом попередження негативного впливу виробництва та поводження з відходами, а також зменшення загальних наслідків використання ресурсів і підвищення ефективності їхнього використання;
- основною метою Директиви 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості є максимально можливе попередження та мінімізація будь-якого негативного впливу на довкілля та ризиків для здоров'я людини, що можуть виникати в результаті управління відходами видобувної промисловості;
- Директива 1999/31/ЄС про захоронення відходів базується на ключових орієнтирах - попередження і зменшення негативних наслідків захоронення відходів для навколишнього середовища і здоров'я людини.

2. Істотними моментами при впровадженні державної системи поводження з відходами є вдосконалення та гармонізація вітчизняної нормативної документації з міжнародними правилами та стандартами щодо безпечних методів і технологій на всіх етапах поводження з відходами.

3. При виборі стратегії в галузі поводження з відходами ієрархія пріоритетів враховує кілька аспектів:

- розробка і запровадження в Україні інструктивного документа методології щодо віднесення відходів до певної класифікаційної категорії за токсичністю з урахуванням сучасних рекомендацій ВООЗ і вказівок Директив ЄС щодо поводження з відходами;
- моніторинг забруднення навколишнього природного середовища (грунт, вода, повітря) на всіх етапах поводження з відходами (перевезення, складування, видалення, утилізація);
- оцінка небезпеки вторинних відходів або продукції, які отримані в результаті переробки/утилізації, та обґрунтування подальшого використання одержаної продукції за призначенням.

4. В Україні має бути розроблений окремий комплексний документ, в рамках якого буде визначено поетапне досягнення цілей, визначених статтею 5 Директиви 1999/31/ЄС стосовно зменшення спрямування на полігони відходів, що біологічно розкладаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Купінець Л.Є.* Імплементация зарубіжного досвіду поводження з відходами в Україні / Л.Є. Купінець, С.І. Рассадникова // Бібліотека всеукраїнської екологічної ліги, серія «Стан навколишнього середовища». – Червень. – 2015. – №6 – С.24–28.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про імплементацию Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 847-р від 17.09.2014 р.
3. *Мищенко В.С.* Стратегія апроксимації законодавства України до права ЄС у сфері поводження з відходами / В.С.Мищенко, Т.Л. Омеляненко, Ю.М. Маковецька //Матеріали Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології». – 4-7 листопада 2014 р. – Київ. – С.34–38.
4. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Waste Framework Directive).
5. Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste.
6. *Ігнатенко О.П.* Побутові відходи – правила гри на ринку. Практичний посібни. (п'яте видання) / О.П. Ігнатенко – Київ, 2012. – 160 с.
7. *Омеляненко Т.Л.* Чого очікувати стосовно захоронення ТПВ після підписання угоди про асоціацію з ЄС / Т.Л. Омеляненко, В.С. Мищенко, Ю.М. Маковецька // ЖКГ. – 2014 р. – №5 (68). – С.44–47.
8. Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the management of waste from extractive industries and amending Directive 2004/35/EC.
9. 2000/532/EC Commission Decision of 3 May 2000 replacing Decision 94/3/EC establishing a list of wastes pursuant to Article 1(a) of Council Directive 75/442/EEC on waste and Council Decision 94/904/EC establishing a list of hazardous waste pursuant to Article 1(4) of Council Directive 91/689/EEC on hazardous waste.
10. REGULATION (EC) No 1272/2008 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 December 2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures, amending and repealing Directives 67/548/EEC and 1999/45/EC, and amending Regulation (EC) No 1907/2006).
11. Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste.

НОВЫЕ ПОДХОДЫ В СФЕРЕ ОБРАЩЕНИЯ С ОТХОДАМИ В УКРАИНЕ В СВЯЗИ С ИМПЛЕМЕНТАЦИЕЙ ПРИРОДООХРАННЫХ ДИРЕКТИВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К ОТЕЧЕСТВЕННОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ

Л.И.Повякель, С.В.Сноз, Л.Н.Смердова, В.Е. Кривенчук

РЕЗЮМЕ. В 2014 году Украинаой было подписано Соглашение об ассоциации с Европейским Союзом, в рамках которого Украина взяла на себя ряд обязательств, в том числе и тех, что касаются реализации требований 29 природоохранных источников права ЕС (26 Директив и трех Регламентов), зафиксированных в Приложении XXX к главе 6 «Окружающая природная среда». Подписание Соглашения об ассоциации между Украиной, с одной стороны, и Европейским Союзом и его государствами-членами, с другой стороны, открывает широкие возможности и создает новые стандарты в различных сферах общественной жизни, включая охрану окружающей среды и обращения с отходами. Статья посвящена рассмотрению ключевых природоохранных Директив ЕС, подлежащих первоочередной имплементации в законодательство Украины. Сделан вывод, что законодательная база об отходах в Украине требует значительной модификации и усовершенствования. Для обеспечения эффективного управления обращения с отходами в Украине, предупреждение при этом их негативного влияния на здоровье людей и окружающую среду необходимо учитывать при разработке и внедрении нормативных документов следующие аспекты: источники образования отходов, разделение и сегрегация источников загрязнения, идентификацию и классификацию по степени опасности.

Ключевые слова: отходы, Директивы ЕС, имплементация, законодательство Украины.

NEW APPROACHES IN THE FIELD OF WASTE MANAGEMENT IN UKRAINE ACCORDING TO THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL DIRECTIVES TO THE NATIONAL LEGISLATION

L. Povyakel, S. Snoz, L. Smerdova, V. Krivenchuk

SUMMARY. In 2014 Ukraine signed the Association Agreement with the European Union, in which Ukraine undertook a number of commitments, including those related to the implementation of environmental requirements 29 sources of EU law (26 Directives and three Regulations) recorded in Annex XXX to chapter 6 "Environment". The signing of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and its Member States, on the other hand opens up new possibilities and setting new standards in different areas of public life, including the sphere of environmental protection and waste management. The article deals with the key environmental EU Directives to be a matter of priority to implementing legislation of Ukraine. It is concluded that the legal framework on waste in Ukraine requires significant modifications and improvements. To ensure the effective waste management in Ukraine, while warning their negative impact on human health and the environment is necessary for the development and implementation of regulations take into account the following aspects: sources of waste separation and segregation of pollution sources, identification and classification of the degree hazard.

Key words: waste, the EU Directives, the implementation, the legislation of Ukraine

Надійшла до редакції 5.02.2016 р.